КООПЕРАТИВНА РЕСПУБЛИКА
ЕКОНОМІЧНО-СУСПІЛЬНИЙ МІСЯЧНИК—ЛЬВІВ

CO-OPERATIVE REPUBLIK
Ukrainian Monthly Review — Lwiw Poland

Ч. 2.
ЛЮТИЙ
1934.
РІЧНИК VII.

НА ОКРАЮ ДНІВ.

ВЕЛИКИЙ ДЕНЬ.

Міський театр у Львові був дня 16. січня ц. р. свідком урочистої події, яка остане на завжди в памяти її учасників. Поверх тисячі осіб, що всі духом співчувають з українським кооперативним рухом, зібралися тут, щоби віддати пошану безсмертній ідеї солідарности і братерської будівничої праці — носієм якої є українська кооперація та її ідейний осередок — Ревізійний Союз Українських Кооператив. Три ґенерації засвідчили своїм активним виступом вірність тим ідеям: ті що творили і провадили в початках — устами сеніора д-ра Костя Левицького; ті що будують і провадять сьогодня — їх речниками були: голова Ради і нач. директор цієї установи, і врешті ті, що вчаться і будуть вести в майбутньому — устами молодого кооператора-селянина з Волині п. Наїдко (Луччина).

Поверх дві тисячі привітів з ріжних кінців нашої землі і кількадесять привітальних письм та талеґрам від кооперативних організацій інших народів — були свідоцтвом того, які широкі симпатії здобув наш кооперативізм своєю жертвенною ідейною працею, — працею, провідною зорею якої є „добро і краса" для всіх, хто йде правдою, а ненавидить кривду й визиск людської праці. Понад часові вибухи національного шовінізму й нетерпимости, вище моральних кордонів, поставлених жерцями визиску — взноситься спільний всім народам і всім людям доброї волі ідеал етичного наладнання міжлюдських взаємин. І в цьому пункті сходяться удари сердець всіх кооператорів світу. Тим і належить пояснити ті теплі слова, що наплинули цього дня до РСУК від кооператорів інших національностей.

Нехай це нас скріпить морально до дальших трудів.

ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ РСУК,

що відбувалися 15. січня ц. р. пройшли в такій діловій і річевій атмосфері, як уже довго не бувало. З відомих причин відпав той політичний концерт, який давнішими літами гальмував річеві праці наших кооперативних конґресів. Так звана сельробівська течія очевидно переживає добу повного розкладу, як і можна було очікувати. Відсутність її делеґатів на Зїзді заоща-

джує справжнім кооператорам час і енерґію та дає їм можливість занятися ділом.

На цих зборах зроблено підсумок ситуації в краю. Не є вона — і очевидно не може бути вповні безтурботною, бо й найсильніші кооперативні організації світу, як прим. англійська, мають зменшення оборотів. Та в кожному разі, як це було виказано цифрово у звіті дирекції РСУК, упадочна тенденція в оборотах у нас стримана, як також задержаний зріст недобору у збірному білянсі союзних кооператив. Великим успіхом завершується протиборгова акція по кооперативах для загального закупу і збуту, бо більшість цих крамниць уже не продає на кредит, тільки за готівку. Зате болячка товарових і касових недоборів по старому ятрить нам організм, а безприкладова нужда сприяє її існуванню.

Розпочата у нас, в деяких районах навіть з великою енергією, акція за приєднуванням нових членів до кооператив, дала видніші осяги в кооперації молочарській і райфайзенській. Невеликим на загал успіхом може похвалитися акція за приєднуванням жіноцтва в члени кооператив.

Таким чином: поборювання недоборів, приєднування членів а з окрема жінок — це й надалі будуть гасла дня в роботі союзних кооператив.

Чимало говорилося на зїзді про потребу скріплення кооп. навчання усіми доступними засобами (курсами, бібліотеками, заочним навчанням на курсах РСУК і Господарської Академії).

Доповнюючий вибір Ради РСУК пройшов одноголосно, (як рівнож ухвалення бюджету). Це свідчить про велику ідейну сконсолідованість нашого кооперативного руху в тяжкий нинішний час. Замісць розтічи думки—зростає зосередження збірної волі. Це найбільш позитивне, що дали нам останні збори РСУК.

ВСЕ ЦЕ ВЖЕ БУВАЛО.

Нема сумніву, що недобре є тратити голову. А тратимо голову нераз, коли не оцінюємо як слід біжучих подій і фактів.

Тому 10 літ назад половина Европи, включно з деякими правителями держав тратили голову перед загрозою заливу Европи комунізмом: „Щось нове і цілком невідоме надвигається!" „Небувалі в історії світа кличі і відрухи мас" — мовляв погрожують знищенням вікових традицій старої Европи! А в дійсности показалося, що загроза не така вже велика, що большевизм є на 80 проц. специфічним явищем, звязаним з цілою минувшиною Росії. Він викликаний попереднім віковим режімом і в засаді послугується його деспотичними методами, які для країн, вихованих в демократичних традиціях, є не до приняття.

„Щось цілком нове і небувале йде до нас з Італії!" Такі фрази роздаються знова в останніх роках. Те цілком нове — це

режім особисто-партійної диктатури, на підкладі більше або менше капіталістичної суспільної ідеольоґії, з тенденціями до сильнішого державного нагляду над приватним господарством. Коли в 1933 році до Італії прийшла ще Німеччина — почалася ширитися майже паніка. А ті, що скоро переорієнтувалися на нову ідеольоґію, впевняють нас, що те, що йде до нас з Італії і Німеччини (Еспанії, Греції і т. д. не називають), — це є щось цілком „нове“, невідоме, таємниче своєю могутністю. Одним словом — вища сила, якій не можна не підпорядкуватися.

По суті-ж своїх тенденцій ця „цілком нова“ течія загрожує демократичні форми життя — самоуправу країв і громад, вільну кооперативну творчість, вільну пресу, освіту і т. д...

Чи справді це все такі нові і небувалі річи? Чи можна захоплюватися перспективами повороту до режіму звязаних рук і уст? Чи не є це той самий абсолютизм — меркантилізм, яким вславилася Франція з доби Людвиків, Росія з доби Петра І. і інші? І вони теж були етатистами — ба ще й якими! Для прикладу: Уряд Петра Першого запроторив в тюрму Івана Дубровського, організатора і власника першої на Україні фабрики — глушківської суконної мануфактури за те тільки, що він у своїй оферті на доставу сукна для війська перебільшив свою можливість достави. (Саму фабрику і всі маєтности Дубровського „зетатизовано“ передаючи її у володіння Малоросійської Колеґії). Як це все нагадує большевицькі методи!

Монополізація торгівлі і деяких промислів! Чи й це така новість? Чи не були египетські фараони монополістами в ділянці обороту збіжжам, добування золота, морського транспорту і т. д. А все те якось минулося.

Пруський уряд заборонив довіз заграничного сукна вже в р. 1581. За Фридриха Вел. віддано в монопольну управу компаніям торгівлю деревом, сіллю, воском. Французький міністр Кольбер застеріг виключне право виробу сукна, зеркал та ще деяких інших виробів для королівської луврської мануфактури. В Анґлії за Єлисавети були монополізовані державою: торгівля сіллю, салітрою, сіркою, поташом, порохом, картами до гри, шклом, папером, крохмалем, оцтом, вином, вуглям, залізом, оловом, селедцями, шкірою, кістьми. Тільки державі належало право вивозу пива, шкір, і довіз вовни з Еспанії, пряжі з Ірляндії.

Що тоді оставало для вільної торгівлі?

Серед таких відносин очевидне було хвилювання серед наростаючого „третього стану“, згл. серед кандидатів до цього стану. Це було теж підложжам для того стихійного бажання „свободи“ для громадянства — передовсім свободи торгувати, продукувати, організуватися економічно.

Йдемо на стрічу новій добі господарського абсолютизму? — Можливо, що в деяких краях він і закріпиться. Але чи буде довготривалий? Історія нам каже, що не були тривалими ті прояви етатизму, які вже існували.

Можна хотіти і пробувати силоміць навертати життя, свобідний біг історії до минулого, так само і силуватися одним великим зусиллям пхнути її далеко наперед. Але і одне і друге — це насильство, і тому саме, що воно є насильством над тим найсвятішим, в імя чого творила людина свою новітню історію, воно є протиісторичним, протиприродним, протисуспільним явищем. А тому саме, що воно суперечить глибоким розвитковим тенденціям модерної доби, те насильство не може бути тривалим. Не на те людина здобула свободу і понесла стільки жертв, щоби так легко і скоро її позбутися.

НОВІ МАШИНОБОРЦІ.

Вже пару літ виставляється на нищення величезні маси всяких товарів: пшениці й мяса, цукру і бавовни, кави і молока. Від кількох літ приходять вісти про систематичне зменшування виробництва міді і кавчуку, вугля і нафти, олова й заліза і многих других родів сирівцю. Та всі ці заходи показуються даремними. Обмежування виробництва родить нове безробіття, нове зменшення закупочної здібности і нові кризи, нові причини для зменшування занятого персоналу і нову надпродукцію.

Капіталістичні керманичі господарства шукають нового виходу — в боротьбі проти технічного поступу, проти машин, як джерела надпродукції.

Німеччина заборонила вживати в тютюневім промислі певного роду машини і платить премії тим фабрикам, які набули ці машини, — за їх невживання. Ця спроба задержання технічного розвитку не може поширюватися на інші галузі продукції, бо мусілаб привести до затримання ходу найбільше технічно розвинених підприємств. Але все таки щось робиться. Стало відомим, що сталевий промисл заборонив вживати т. зв. апарат Крефельда. Це машина, котра цілком автоматично виробляє за годину 10.000 а за рік 25 міліонів ножів до голярських апаратів. Двацять таких машин може заступити всю продукцію Золінґена (місцевість в Німеччині, осідок прецизійного сталевого промислу) і позбавити хліба десятки тисяч майстрів і кваліфікованих робітників. (Така машина має коштувати міліон марок. Очевидно, що її продадуть за границею і ринок буде залитий голярськими „жілєтками" — тільки вже не німецького походження).

Цей примір з голярськими ножами — це дуже наглядна ілюстрація того, як в кінцевому стані свойого розвитку капіталізм обертається у ворога технічного поступу. Спеціялісти запевняють, що в нинішний час булоби можливо виробляти бритви з матеріялу, який виключавби їх зуживання. Одна така бритва вистарчилаб людині на ціле життя. Але нині — коли промисл працює не для заспокоєння потреб, а для зиску, в нього нема зовсім охоти занятися виробом таких бритов.

Проблєма гальмування технічного поступу інтересує нині всіх, хто шукає виходу з кризи — не бажаючи при тім зміняти

щонебудь в капіталістичній господарській системі. Зрозуміло отже, чому в Німеччині тепер робляться заходи для задержання технічного поступу. Від деякого часу в Німеччині ведеться пропаганда за введенням податку від машин. Це малоби бути гальмою для технічного поступу і премією для технічно відсталих підприємств.

Очевидно — промисловці будуть протиставитися заведенню податку від машин. Але і вони не можуть заперечити, що технічний поступ і умовлений ним постійний зріст видайности праці ведуть до зросту нужди населення. Заведенню податку від машин в кругах промислу протиставиться друга думка: держава повинна контролювати і гальмувати дальший технічний поступ. Капітани промислу можуть собі дозволити на роскіш такого проєкту, бо продукційна здібність більшости промислів нині більша як можливости збуту. До того-ж і здійснення такої державної контролі ледви чи можливе. Для тої мети требаби створити ґіґантський контрольний апарат, а й тоді не моглоб обійтися без виїмків. Всякі-ж виїмки відкривалиб фірточки для вводження технічних уліпшень, обіцюючих значні зиски.

Капіталістичне плянове господарство береться вже навіть за нищення промислових виробів. Початок зробив міжнародній картель для виробу електричних лямпок. Для піддержання цін установлених картелем піддано знищенню вже богато міліонів жарівок. Це дало змогу помимо крізи і зменшення збуту передбігти спадкові цін. Але цей вислід не був тривалий. Японія втиснулася на европейський ринок і продає тут електричні лямпки значно дешевше, як ті фірми, що входять у міжнародній картель. Чи не прийде тепер картель до іншої думки — прим. про припинення технічних уліпшень — але в порозумінні з японським промислом?

Чи способи, якими хочуть рятувати положення капіталістичні круги, ведуть до ціли?

Не ведуть тому, бо вони підходять до проблеми не збоку піднесення споживання, а навпаки — зисків. Поворот до ремесла — це не вихід з положення.

КОШТИ АМЕРИКАНСЬКОГО САНАЦІЙНОГО ПЛЯНУ.

Американський банковий журнал „Barclay Bank Review“ подає таке обчислення, що має коштувати виконання Рузвельтового пляну санації господарства:

Публичні роботи 3.150 міліонів долярів.
Переведення податкової оцінки 1.100 міліонів долярів.
Кредити фармерам 2.485 мілі. дол.
Кредити промислові 2.200 міл. дол.
Поміч банкам 2.800 міл. дол.

Разом виходить немала сума близько 12 міліярдів долярів. Коли до цього дочислити ті кредити, які вже уділила відома

„Корпорація для фінансової відбудови“ R. F. C., — то сума ця збільшиться о дальших 3 міліярди і винесе разом поверх 15 міліярдів долярів.

Анґлійський економіст І. М. Кейнс з приводу акції Рузвелта у статті в „Таймсі“ з 2. січня пише: „Американський президент має до вибору три дороги. Може знизити золоту вартість доляра і вернути назад до золотого парітету при новому відношенню одиниці доляра до золота. Друге, це він може у порозумінні з Анґлією стреміти до стабілізації курсів векслів. Це булаби найкраща нині розвязка, але практично вона сьогодня не можлива. Нарешті третя дорога:

Він мігби проголосити, що хоче кермувати курсом доляра через закупно і продаж золота і валют у відповідних кількостях, так щоби параліжувати більші вагання курсу доляра. Це мабуть найкраща політика, яку можна вести в переходовому часі.

Що торкається внутрішньої політики, я ставлю на першому місци організацію на велику скалю публичного постачання праці. Ходить про те, щоби мяч рухнути з місця. Американське господарство може піднестися до нового походу до добробуту, якщо в найблищому півроці дістане сильний товчок до руху. Тому я є погляду, що президент Рузвельт при теперішній ситуації скоріше буде переможцем як переможеним“.

ВИВЛАСНЕННЯ ЗОЛОТА В СПОЛ. ДЕРЖАВАХ.

Дня 15. січня ц. р. проголошено в Спол. Державах урядовий комунікат такого алярмуючого змісту:

„Президент Рузвелт і секретар скарбу відбули нараду з демократичними і републиканськими членами банкової комісії Сенату і Палати Депутатів. Предметом дискусії були методи приняття скарбом на власність держави цілого запасу золота, що знаходиться в Спол. Державах, як рівнож загальні засади девалюації золотої вартости доляра. Президент задумує представити конґресові відповідну грамоту про ці справи нинішнього дня“.

Дальші часописні вісти були того змісту, що Сенат і цілий конгрес апробували плян Рузвелта.

Очевидно — ще не можемо знати всіх подробиць пляну стабілізації доляра — і тому мусимо здержатися покищо від яких небудь уваг. Самий одначе факт, що урядово заповіджено стабілізацію — вплинув вже дуже успокоюючо на світову господарську опінію та взагалі на господарські відносини.

Від того, яку ціну платитиме держава, перебираючи від громадян золото, залежатиме фактично і рівень курсу доляра.

ПОЗНАНСЬКА КООПЕРАЦІЯ В ДОБІ КРІЗИ.

В „Ґазеті Гандльовій“ (ч. 289) інформує п. А. Новаковскі, директор „Звйонзку Спулдзельні Заробкових і Ґосподарчих“ в Познаню про стан і настрої серед кооператив в західній Поль-

щі. Вже на самому вступі вдаряє доволі стриманий тон: „відкидаючи пересадні опінії про суть, завдання і можливости кооперації, треба відкинути однаково і передчасні твердження про її банкроцтво.

Діяльність кооператив, про які говорить автор, розвивається у формі людових банків, Рольніків, молочарень і т. д. Стан кооператив на загал тяжкий, а причиною того явища є кредити, в загальній сумі 100 міліонів зол. роздані в часі кредитової інфляції, а в наслідок крізи заморожені і загрожені. Тих трудностей не мають нім. кооперативи, які провадили тільки готівкові операції — відсилаючи тих, які бажали кредиту — деінде.

Отже виринає питання про вину чи легкодушність в уділюванні кредиту. Автор питає:

„Кілько є в Польщі таких осіб і установ, які не поповнили вчинку, що його сьогодні зоветься легкодушністю?“

Другою причиною тяжкого стану кооператив є масове вибирання ощадностевих вкладок; далі йде спад оборотів та звужування кредитів вірителями.

Помимо тих всіх труднощів, польський кооперативний рух на терені познанського, поморського і шлеського воєвідств є ще поважний. В кінци 1931 р. було 926 кооператив з 336 тисячами членів. Ці кооперативи мали 64 міл. зол. власних капіталів, 64 міліони щадничих вкладів, 272 міл. оборотових капіталів.

ОБРАЗКИ З СЕЛА

...В нашій місцевости є люди, котрі попали в сіти лихварів. Були перед тим добрми господарями, а допіро не тільки хліба а й бараболь немає, а кількох вже і полів своїх позбулися. Оден наш селянин покінчив зі собою траґічною смертю, повісився, а все через кредитову лихву. В нас платили відсотки в місяць по 10 золотих від ста.

„В 1917—18 роках ціна за оден корець збіжа була 30—35 золотих, а навіть 40 зол., а так само добре платилася в тих роках селянська худоба: свиня годована була 200 — 300 золотих. Корова 250 — 350 зол. Нині маємо: за корець жита 9 зол., яменю 6 зол., вівса 5 зол., гречки 11 зол., і пшениці 12 зол. Так само нині маємо за корову 70 зол., свиня кормлена 80 зол. і 100 зол. Ножиці дуже низько стрижуть аж виголюють як бритвою всіх селян продуцентів“. (Шушківці п. Білозірка. Волинь).

(З листа до управи Заочних Кооп. Курсів РСУК).

*

„Позички у нас дають каси і жиди в грошах, а жиди в збіжу і так само їм віддають, але кілько платять за кредит, то я не знаю, а довідатись трудно правди. Доста того, як прийдеться віддавати, то жиди пишуть картки, потім до суду, а екзекутор приходить і здирає шкіру. А коли прийде картка, то баба бере качку чи гуску, трохи масла і таке інше і несе, щоби лихвареві заткати

рот. І так носить, що може, щоби тими датками заплатити довг, а при кінці — екзекутор. Та коби то зичити на якісь важні цілі, а то часто на мешти „сніґевце“, бо... „та має, а я ні“... і т. д. (З допису з гусятинського повіту).

„Ми лікарі стаємо безрадні. Дораджуємо гіґієнічно жити, добре віджиплятися, коли в одній кімнаті мешкає 10 осіб, а старші ходять до двора на роботу за 50 сотиків денно без харчів. Ціла їх пожива — пісні картофлі й огірки, які їдять рано в 3-ій, як ідуть на роботу і о 9-ій вечером, як з неї вертають“. (З равського повіту, з ґазети „Ехо Равске“, под. за „Ділом“).

Природа, мета і світогляд українського кооперативного руху.

Промова Голови Ради РСУК сенатора **Юліяна Павликовського** на святочній Академії в 30-ліття орґанізованої праці Р. С. У. К., Центрального Обєднання Української Кооперації дня 16. І. 1934. в салі Великого Міського Театру у Львові.

I.

З цілющого джерела *божеських законів*, з прецінних скарбів *людського духа* бере свій почин, життя і силу *наш кооперативний рух, як видимий знак амбітних, глибоко етичних змагань українського народу в економічно-суспільній ділянці.*

Божеська іскра нашого кооперативного руху це заповідь: „Люби ближнього твого“, а іскра людського духа — це та *відвічна туга* морально здорової людини *за свободою* і *творча жажда постійного досконалення* власного її я і власних її діл.

У парі — іскри ці запалили великий *вогонь очищення*, крізь який проходить людина слаба і недосконала. У вогні очищення перегорює її психіка — психіка раба — це зловіще пятно вікової неволі нашого народу, попеліє руйнуюча громадські чесноти „утаєна злість і облудлива покірність“. З попелів вогню очищення підводиться *нова людина-громадянин*, що вміє, не затрачуючи нічого зі своєї особовости, поглибити зміст свого життя *працею для громади*, що вміє навіть сірій праці будня — своєму господарському зусиллю — надати прикмети *творчости*, що вміє у солідарнім змаганню зі своїм середовищем спрямувати похід народу на шлях, що веде до правди, добра і краси...

II.

Оконечну **мету** українського національного кооперативного руху витичує *ідея визволення людини.*

Український кооператизм змагає до освободження людини *з оков духової темноти й злиденного отупіння через освободження*

її з кліщів матеріяльної нужди. Український кооператизм виводить *сірі народні маси* безіменних зїдачів сухого хліба *у ряди повноважних і повноправних громадян.* У дружній співпраці зі собою стають вони нетільки ковалями *власної долі,* але й будівничими *долі народу.*

Український національний кооперативний рух є тому *рухом громадсько-творчим, джерелом свідомого вирощування свідомої своїх завдань суспільности,* — суспільности тієї успішним *самородством.*

*

Кермуючись у праці своїй ідеєю визволення людини і вважаючи людину *підметом* своїх змагань, український кооперативний рух не каже людині ждати на її визволення *чужою ласкою.* Навпаки! Якраз у наслідку свого наставлення вкладає український кооператизм *труд змагань до свободи і досконалення* на плечі неволеного, *на його власні моральні і матеріяльні сили.* Український кооператизм подає лишень своєю системою праці всім, що змагають до визволення, *доцільну форму їх орґанізації і моральний провід* чудесно помножених у цій орґанізації дебелих сил одиниць, одиниць, на імя яким: *леґіон...*

У *солідарнім* змаганню леґіону, *здисциплінованого у кооперативній орґанізації і підпорядкованого авторитетові її проводу,* наростає *нова сила суспільно-творчої вартости.* Вона спроможна — не одиницю, а леґіон їх довести *до тужно вижиданої свободи,* спроможна опроміти дорогу життя народу.

У кооперативній орґанізації, як еманації духових і матеріяльних потреб тих, що жаждуть визволення, поважну ролю грають їх *господарські інтереси.*

Додатною розвязкою економічного питання тих, що живуть у злиднях, кладе кооператизм *поміст,* по якім веде шлях до волі. Кооперативна орґанізація *мусить* тому *присвятити дбайливу увагу господарській ділянці праці,* щоби дійти до додатніх моральних осягів. Всеж таки і найбуйніша і найуспішніша господарська діяльність кооператизму, згідно з принятою ним суспільною програмою, *мусить підпорядковуватися вищим моральним конечностям, мусить бути передуховлена.*

*

Кожна програма, в основу якої покладено таке розуміння життя, що воно *є мистецтвом механічного будівництва,* обчисленого тільки на боротьбу звіринних інстинктів з матеріяльними умовами — *не є програмою будови життя, а програмою якраз загибелі життя.*

Життя можна будувати тільки у змаганнях до вічних вартостей, у змаганню до ідеалу.

*

Українська кооператистична *програма* спирається на *ідеалістичнім світогляді*. Змагання українського кооператизму йдуть *від духа через матерію і вертають до духа*, призначені для нього, бо *тільки дух має силу двигати нас в гору*, бо тільки *дух, а не матерія може творити історію народу*.

Ідеалістичний світогляд українського кооператизму випливає з його *природи*. Український кооператизм, як система економічно-суспільної праці, *не є плодом* відірваної від життя, *штучно витвореної доктрини*. Навпаки! Український кооператизм — *дитина української душі і української землі — живе подихом їх змагань до ідеалу і глибоко коріниться в реальнім ґрунті рідного середовища*. Тому *не є він хоробливим мрійництвом, романтикою!*

*

Український кооператизм, зроджений з потреб духа, належно розцінює *реальну силу психічних явищ в народі*. Силу цю вміє він впрягати до розбудови господарсько-суспільного руху, який видає зі себе *громадсько-творчі явища* у виді кооперативних орґанізацій. Вони у свою чергу, ділаючи під впливом тих самих психічних явищ, лучаться в орґанічну цілість, *творять собою спільноту праці, знову громадсько-творче явище вищого ступня*, яке спроможне є від себе і через себе викликати в народі *нові психічні явища і відзеркалити їх в розбудові спільноти праці в ширш і глиб*. Раз розпочатому круговоротові будівництва *від духа* годі поставити докладні межі, бо *многогранними є прояви людської душі, які можуть кермувати господарськими вчинками людини, а культурне* витончення нашого життя *обмежене* є тільки *законами про розвій людини*, що їх усталила наука біольоґії.

*

Суспільне будівництво українського кооператизму, оперте на вихісновуванню реальних сил психічних явищ в народі, розвиває *демократична його основа*.

Суспільне будівництво українського кооператизму наладнане так, що *всі творчі сили народу можуть бути віднайдені, добуті на верх і впряжені до будови життя, а враз з тим належно вихіснувані і вшановані*.

Український кооператизм не жде, як хоробливий романтик, на ґенія-месію, який завести має народні маси до обіцяної землі. *Український кооператизм довіряє суспільним інстинктам мас, в яких криється підсвідоме почування їх призначення в народі. Під подихом животворної ідеї кооперації маси доходять до історичної свідомости і до свідомости творення історії*.

III.

Український кооперативний рух є *одною з віток життя-змагань* **українського народу.** У змаганнях своїх підпорядковується він *добру нації*. Цим зазначує він ясно своє становище у цій великій

спільноті, якою є нарід. Сповняючи в народі, згідно з своїм призначенням, *господарські і культурні* завдання, цим своїм становищем окреслює український кооперативний рух і своє відношення до інших некооперативних, але громадських національних осередків чи орґанізацій економічної і культурної праці.

Український кооператизм, як частина орґанічної цілости, якою є нація, *в імя тієї нації і для неї працює над господарським і культурним розвитком її трудових верств,* над творенням і поглиблюванням власними їх силами *рідної нашої цивілізації.*

Шириною і глибиною цівілізації міриться вартість народу.

*

Український кооперативний рух *не є* отже *рухом оборони і розбудови господарських тільки інтересів народу,* який ціхує т. зв. дрібно-міщанський кооперативний рух.

Не є він теж і рухом оборони клясових інтересів.

*
* *

Як частина орґанічної цілости, яку уявляє собою нація, український кооперативний рух мусить означити теж своє відношення **до українського суспільства,** яке не йде під прапором кооперації. На шляху своїм стрічає він шари байдужих і шари ворожо до кооперативного руху настроєних. Збудований сам на підставах *добровільного гуртування,* не може і не хоче український кооперативний рух примінювати ніякого *примусу* ані до байдужих супроти нього, ані до явно ворожих. Одиноким засобом навернення невіжих і розброєння ворогів уважає український кооперативний рух тільки *освідомлення їх через пропаґанду своїх ідей і через добрий примір з досконалости власних форм праці, добрий примір з технічних і суспільних осягів власної орґанізації. Ось духова зброя* кооператизму, якою веде він боротьбу за побіду своїх ідей.

Працюючи *серед рідного* майже в цілости, у всіх верствах народу економічно слабкого *середовища,* український національний кооператизм має амбіцію впливати і впливає на *світогляд нації в економічно-суспільній ділянці.*

*
* *

Український кооперативний рух є **рухом самостійним** і не бажає узалежнювати себе від ничиїх посторонніх впливів. Становище таке відповідає *природі* кожного *дійсного* кооперативного руху.

Дійсний кооперативний рух є *постійним самочинним джерелом творчости громадських цінностей.* Кожна творчість вимагає *свободи.* Громадська творчість є можлива, коли свободою втішаться людина, з свободи користають побудовані нею орґанізації. *Кожна залежність викривлює, а то і нівечить творчість.*

У залежності кооперативний рух *тратить* основні свої прикмети — *прикмети творця нового життя.* Він упадає до рівня *госпо-*

дарського механізму, який ділає незручно і слабо і не доводить до додатніх вислідів навіть у вузькім, чисто технічно-господарськім крузі ділання, до якого обмежує його залежність чи несамостійність.

Зломання незалежности кооперативного руху, як руху о *передуховленім господарськім обличчю,* скидає його з педесталу, на якім поставила його і вдержати може тільки ідеалістична суспільна програма і її вислідна: *Творча праця. З заломанням творчої праці кооперативний рух народніх мас перестає ним бути.* Він вироджується у *механічне будівництво матеріяльних вартостей* і то не *в межах і глибині потреб скооперованих народніх мас, а в межах і розмірах стороннього диктату.* Він — з померклою звіздою *творця* — йде на зустріч *смерти.*

Суспільне самородство, яким є кооперативний рух, потребує леґальних батьків; воно не може бути чужим бастардом.

* * *

У відношенню **до держави** український національний кооперативний рух держиться засад, *спільних усій ідейній кооперації.*

Від держави вимагає він: *доцільних законів,* які управильнювалиб свобідний розвиток самостійного кооперативного руху; *доцільної економічної, скарбової і соціяльної політики,* яка належито охоронялаб трудові верстви і їх орґанізації; вимагає *справедливого примінювання законів,* а на випадок ломання їх орґанами влади — *охорони перед надужиттями.*

Сам український кооперативний рух у праці своїй *строго держиться меж позитивного права* і не замикається перед *законною його контролею.*

* * *

З **самоврядними установами** вирощеними на демократичних засадах, — з самоврядуванням по суті, а не по назві, — може український кооперативний рух стати *в одну лаву праці над розбудовою господарства і культури народніх мас,* бож дійсне самоврядування і кооперація можуть тут взаїмно себе доповнювати: ніколи одначе не можуть вони займати прикметних собі ділянок праці, або їх перехрещувати протилежним змаганням.

* * *

З демократією вяже наш кооператизм *спільнота ідей:* признавання особистої свободи і свободи зборів та права на стоваришування, признавання рівности всіх перед правом, признавання свободи праці і заробкування. Клітини нашого кооператизму — *кооперативи,* усі без виїмку мають наскрізь *демократичний устрій.*

*

У зичливім відношенню стоїть український кооператизм до *демократичних* **станових** *орґанізацій нашого народу,* з якими співпрацює на засадах рівности і окремішности (самостійности).

Зокрема глибокою є співпраця українського кооператизму з тими становими орґанізаціями українського народу, які, крім оборони станових інтересів, *працюють над культурним піддвигненням трудових верств свого середовища.* Серед них на першому місці стоїть Краєве Т-во Господ. „Сільський Господар“, як станова орґанізація українського хлібороба, тому, що український хлібороб дотепер майже повнотою становить середовище, яке зродило і послідовно розвиває сучасний кооперативний рух українського народу.

*
* *

У політичних і релігійних справах зберігає український кооператизм *строгий невтралітет.*

Не належить того становища розуміти так, немовби український кооператизм не доцінював ваги політичного життя українського народу або відхрещувався від релігійно-моральних засад у своїй праці.

*

Український кооператизм уважає себе *одною з віток зріжничкованого національного життя і змагання свої підпорядковує* **добру нації.**

Добром нації є все те, що скріплює її, як самостійну етнічну цілість серед народів, що помагає її самостійному господарському і культурному розвиткові, що підносить її духову і матеріяльну продукцію і ступінь заспокоювання її моральних і матеріяльних потреб, що скріплює тугість нації і внутрішню гармонію співпраці суспільности, що не спиняє нації на шляху творення власної цивілізації, як викладника духового наставлення праці народу.

Український кооператизм *не бажає* одначе — непокликаний до цього ані по своїй *природі,* ані теж і по *структурі* — ставати *сам про себе кузнею політичної думки,* ані ігровищем, на якім розграваласяб *політична боротьба,* хочаби й національних політичних партій.

*

Засади християнської етики і моралі уважає український кооператизм *заборолом побіди* у своїх змаганнях, чи то буде його щоденна праця, чи то праця обчислена на дальшу мету, праця, вислідом якої має бути розбудова рідної цивілізації. *Нема правдивої цивілізації, в основи якої не ляжуть первні християнської етики і моралі.*

Український кооператизм ставиться тому *з повною увагою до моральних засад виховання, що їх примінює християнська церква.*

Невтральний український кооператизм *не годиться* одначе на вношення *релігійної боротьби* в мури своєї орґанізації.

Український кооперативний рух втягає широкі народні маси до відповідальної творчої праці над розвитком рідної цивілізації.

Український кооператизм *дбає* тому *про духовий розвій людини, про сталення характерів і кріплення творчої конструктивної волі.* Цим входить український кооператизм *на поле праці спільне з церквою, яка кладе моральні основи під повний етичний розвиток людини.*

*
* *

Український кооперативний рух признає **приватну власність**, цю *кардинальну підвалину світогляду хліборобів,* — середовища, з якого український кооперативний рух вийшов і для якого працює. Український кооператизм у своїй розбудові в глиб і у верх подає українському хліборобові доцільну орґанізацію, яка *гоїть рани нездорового аґрарного устрою* на нашій Батьківщині, а якого не в силі поправити навіть перехід усеї нетрудової земельної власности в трудові руки. За те поправити його може, попри заспокоєння голоду землі, *доцільна кооперативна орґанізація хліборобів.* Український кооператизм має амбіцію *додатно розвязати аґрарне питання українського напів спролетаризованого селянства.*

*
* *

Український кооператизм, **як велика спільнота праці** около 3500 кооператив, з яких поверх 94 проц. це кооперативи хліборобського середовища, працюючі в доцільних спеціялізованих формах на селі і для села, *вдержує і боронить засади одноцілої керми цілого кооперативного руху з единого ідейного, орґанізаційного і ревізійного осередку,* яким є *не тільки по традиції* історичного розвитку українського кооперативного руху, *але й з суто річевих причин* орґанізаційного і господарського характеру — Ревізійний Союз Українських Кооператив, центральне обєднання української кооперації.

*
* *

Український кооператизм, як велика суцільна спільнота праці, устосунковується **до кооперативного руху інших народів,** (як в краю, так і закордоном, а зокрема у міжнародніх орґанізаціях кооперації), *як самостійна орґанічна цілість української національної кооперації.*

*
* *

Український кооператизм, який **репрезентує інтереси** поважної частини нашого народу, *не зрікається права і дійсно веде заступство цих інтересів в тілах і установах, в яких опінюються і вирішуються справи духової і господарської культури краю.*

*
* *

Отсе є **головні і основні підвалини світогляду** українського національного кооперативного руху.

Різьба отсего світогляду має свій питомий *стиль*, усталений *практикою життя-змагань українського кооператизму,* змагань, що перейшли крізь вогонь досвіду майже *трьох поколінь* коопера-

тивних працівників, починаючи носіями кооперативної думки, філянтропами 60-их років минулого століття, а кінчаючи подвижниками кооперативної ідеї, після згармонізовання під кінець XIX. століття кооперативної думки з кооперативним чином. Світогляд українського кооперативного руху зріс і викристалізувався *з традиції змагань народніх мас;* він є *синтезою їх власного досвіду* зібраного і оформленого дослідниками українського кооперативного руху у його історичнім розвою. Вирощений працею-досвідом *поколінь,* став він *розумом* українського кооперативізму, *впорядчиком його змагань серед рідного середовища і показчиком його відношення до зовнішнього світу.*

Український кооперативізм не є хиткою орґанізацією *розпилених* змагань поодиноких кооператив, які не знають ані своєї *мети,* ані свого *становища* серед спільноти праці, ані не находять відповіді на питання *відношення їх до явищ і подій,* що стоять *поза* їх кооперативним середовищем.

Український кооперативізм має *ясне і виразно вирізьблене власне обличчя, власний усталений характер.* Як спільнота праці, кермована з *одного ідейного осередка,* яким є Ревізійний Союз Українських Кооператив, *український національний кооперативізм свідомий є свого духового „я" і своєї орґанізаційної і матеріяльної сили,* які *послідовно розвиває після раз усталених і дбайливо перевірюваних метод праці і співпраці та засад відношення свого до явищ і орґанізацій, які стоять поза ним.*

IV.

Український національний кооперативний рух не був би у сучаснім тим, чим він є в життю українського народу, якщоби *останнє покоління кооператорів* не змогло оперти народніх змагань на *взаїмнім відділовуванні кооперативних низів і їх надбудов включно до верховної надбудови ідейного характеру, якою є РСУК. — РСУК, як горіючий смолоскип, освічує не рожами вcsтелену дорогу праці українського кооперативізму.*

Під сучасну хвилю — на початку 1934 року — *більше чим в половині громад нашої рідної землі* лунає могутня пісня кооперативної праці; на *около 450.000 членів* наших кооператив припадає около 400.000 власників селянських господарств. *Около 40 проц. наших рільничих господарств шукає захисту-ратунку і вижиття їх господарської енерґії в кооперативній орґанізації.* Усі члени наших кооператив репрезентують враз з своїми родинами *около одну третину українців у Польщі.* Українське село вилонило зі себе около 30.000 *громадських кооперативних провідників,* членів Управ і Надзірних Рад. Около 12.000 *професійних працівників* находить в українській кооперації підставу праці і прожитку.

Українська кооперація звязала *українське народне господарство безпосередньо з краєвими і закордонними ринками,* усуваючи *злишніх* посередників.

Українська кооперація розбудовує *власний промисл* і є природнім відборцем рідного промислу, зорґанізовного нашим народнім господарством. Під її крилами орґанізується *українське домашнє виробництво і народнє мистецтво.*

Українська кооперація дбає про *фаховий вишкіл* молодого покоління, допомагає працям *суспільної агрономії і демократизації культури.*

Український кооперативний рух стоїть у *міжнародніх звязках* з кооперативним рухом світу, беручи участь у міжнародніх конґресах кооперації і міжнародніх виставках.

Праця українського національного кооперативизму *проваджена є власними силами народу в межах позитивного права*, не зважаючи на великі перепони.

Матеріяльною основою праці є около 30 міліонів золотих українського гроша, зложеного народом в 2/3 на власні фонди кооператив, в 1/3 на ощадности.

* * *

Побідно йде вперед бодрий дух *українського кооператора, ісповідника великої ідеї визволення людини, подвижника демократизації народнього господарства і культури.*

Побідний *похід духа* хай буде *вдякою* за труд нашим *попередникам*, які поклали основи під сучасний український національний кооперативизм, а для нас *сучасних — надією, що в* **обєднанню власних сил дійдемо до правди і краси...**

НАРОДНЄ ГОСПОДАРСТВО.

Валютарні проблєми.

Більше уваги до валютарних справ!

Досі — в українській економічній літературі не маємо доброго, повного і систематичного курсу політичної економії, що мігби задоволити вимоги українського інтеліґента, хочби лише зі середним образуванням. Про такий самий курс для студіюючих економічні науки як спеціяльність — нема що й говорити, бо не маємо досі ориґінального курсу політичної економії, який витримавби вищі вимоги.

Навіть перекладної літератури є дуже мало, бо до сьогодні нема переложених на українську мову найчільніших авторів економічних наук, що мають світове імя, а їх праці стали необхідними підручниками для тих, що спеціяльно студіюють економічні науки.

Коли нема загальних курсів політичної економії, то тимпаче нема розроблених спеціяльних питань цеї науки, а зокрема нема ні одної книжки, що даваламби повний і методично добрий

виклад науки про гроші. Колиж нема ні наукової ні популярної літератури про грошеві справи — то не можна дивуватися, що стан відомостей пересічного українського інтеліґента про грошеві питання єназагал невдоволяючий. Також не можна дивуватися, що українська інтеліґенція, яка в більшости не дістала вишколення у валютарних справах, стоїть безрадно й безпомічно серед нинішнього валютарного клопоту. Замість шукати поучень і вказівок в студіюванні поважних авторів, що пишуть про гроші, українська інтеліґенція дуже часто вдоволяється зовсім поверховним, а при тім нерідко наскрізь помилковим вияснюванням валютарних питань.

На жаль, навіть ті, що з титулу своїх перебутих студій, чи з титулу свого звання мають обовязок студіювати й знати валютарні справи — навіть вони цього свого обовязку не виконують. Дотепер серед тих, що, як теоретики чи як практики, працюють для українського національного господарства, нараховуємо дуже мало людей, які є в силі говорити на валютарні теми не як ділєтанти, а як знавці.

Уважаю, що обовязок студіювання і знання валютарних справ тяжить в першій мірі на абсольвентах високих торговельних шкіл, бо вони в часі студій мали змогу познакомитися з фаховою літературою цего предмету, а в своїй теперішній праці мають багато спонук до того, щоби своє знання валютарних справ провірити й поглибити. Бо не можна забувати, що правильне розуміння валютарних подій нинішнього часу є конечною передумовою правильности торговельних і грошевих операцій, та повинно бути неостанньою кваліфікацією проводу грошевих установ.

Є обовязком студіючих валютарні справи вчас обговорювати валютарні події, бо вчасне реаґування на ці події є дуже пильною конечністю цілого нашого господарського життя, а вчасна та добра орієнтація в цих справах може іноді врятувати від обезцінення грошеві капітали не тільки наших кредитових установ, але й ощаджуючого громадянства. При цьому всебічне обговорення цілости валютарних питань повинно причинитися до викорінення валютарних пересудів і до вироблення правильних поглядів на істоту, значіння та функцію здорового грошевого уладження.

Ці мої завваги є подиктовані ж у р б о ю з а с т а н у к р а ї н с ь к о ї е к о н о м і ч н о ї н а у к и, яку треба розроблювати у всіх спеціяльних галузях як найточніще, аж до самих основ, щоби ні одно питання, а зокрема ні одно питання з валютарної области, не осталося темним та непрослідженим. Коли наша молодь, яка студіює економічні науки, схотіла взятися за глибше студіювання валютарних проблєм — то може врешті і у нас колись появлялисьби друковані праці з валютарної ділянки і так поширювалосьби знання грошевої теорії на широкі кола інтеліґенції. Бо тільки при допомозі знання теорії грошей

можна давати собі раду у розвязуванні складних валютарних проблєм у практиці.

У нас ці проблєми виступають тепер у значному заостренні, бо заведене свого часу забезпечування грошевих капіталів в доляровій валюті, після заломання цеї валюти, накоїло нам багато клопоту і шкоди, бо втягнуло нас у валютарний хаос, з якого виходимо мабуть зі значними втратами.

Функції грошей.

Наука про гроші є спеціяльною частиною політичної економії і має своє місце там, де говориться про виміну господарських дібр. Гроші сповняють дві функції господарські і одну правну: 1) є засобом улекшуючим виміну господарських дібр, 2) є мірилом господарських вартостей і 3) є законним засобом плачення.

Найважніщою прикметою грошей мусить бути незмінність їх ціни, або — як загально кажуть — стабільність їх купної сили, так само, як найважніщою прикметою метра має бути незмінна довжина, а прикметою кільоґрама незмінна вага. Всяке хитання вартости гроша мусить мати подібні наслідки, які малаби змінчивість довжини метра, або ваги кільоґрама. На основі цеї засади добрі гроші є не ті, що мають високу чи низьку вартість, тільки ті, що мають незмінну вартість, бо тоді вони добре сповняють функцію мірила господарських вартостей і дають змогу ці вартости легко і скоро з місця на місце переносити та в часі зберігати. Грошева функція мірила господарських вартостей і випливаюча звідси здатність грошей бути добрим зберігачем господ. вартостей має своє великанське господарське, соціяльне і культурне значіння, бо дозволяє громадити так зв. грошеві капітали, що в ріжних формах вірительностей входять у господарське життя, та передаються з покоління на покоління, на рівні з матеріяльними добрами.

Функцію законного засобу плачення і засобу вимінности може сповняти і лихий (рухливий у вартости) гріш, без огляду на кольосальні господарські консеквенції, які з цього випливають. Але функцію мірила господ. вартостей може добре виконувати тільки такий гріш, що має незмінну вартість, тобто гріш вповні стабілізований.

Наука нараховує чотири типи грошей: 1) повновартні металеві гроші, 2) повновартні кредитові гроші, що разом творять систему золотої валюти і 3) паперовий суроґат грошей та 4) вповні обезцінений паперовий суроґат грошей, що разом творять систему паперової валюти.

Перший тип не потребує пояснень. Ходом вікового розвою господарського руху функцію грошей виконує шляхотний металь (тепер тільки золото) і він цю функцію затримає імовірно ще дуже довго, бо є незаперечно вірною засада, що по-

середник у виміні господарських вартостей мусить сам виступати як вартостевий еквівалент, отже мусить сам мати господарську вартість.

Тому тільки на підставі золота можна стабілізувати валюту, а відірвання її від золотого підкладу звичайно кінчиться заломанням валюти. Сьогоднішні валютарні відносини цю правду вповні потверджують.

Одначе, щоби купна сила золотих грошей трималася точно ціни золота треба, щоби була законно забезпечена змога вибивати (карбувати) зі золотого металю гроші.

Другий тип грошей (банкноти) спирається на золото і заступає його в обігу. Є повновартним грошем за передумови, що закон забезпечує вимінність банкноту за золото, бо вимінність тримає банкнот на висоті ціни золотої монети. Колиж закон відбере банкнотови право вимінности і наділить його примусовим обігом, то звязок банкнота зі золотом перетинається і тоді банкнот стає паперовим грошем, а золоту валюту заміняє валюта паперова. Її вартість витворюється вже незалежно від ціни золота.

Два останні типи грошей, що творять паперову валюту, не мають ніякого звязку зі золотом, а свою купну силу черпають з функції законного засобу плачення і засобу виміни, бо є наділені примусовим обігом.

Тривале утримання стабілізації валюти можна перевести тільки тоді, коли є до цього господарські і фінансові передумови. Господарською передумовою утримання стабілізації є зрівноважений платничий білянс держави, а фінансовою передумовою є бездефіцитовий і ненадмірний бюджет держави. І при паперовій валюті можна осягнути певний рівень стабілізації тоді, коли при загальних передумовах стабілізації кількість паперового грошевого обігу буде триматися у стані релятивної незмінчивости.

Коли платничий білянс держави виказувавби постійний нахил до пасивности, то в міру цеї пасивности буде відпливати золото за границю і так усунеться сама підстава стабілізації.

Колиж державний бюджет виказувавби постійні дефіцити, а не булоби змоги покривати ці дефіцити звичайними позичками, то тоді заіснувалаб поважна небезпека, що уряд — одержавши відповідні повновласти — надрукує собі паперового суроґату грошей, чим — очевидно — стабілізація булаби змісця зруйнована.

З усего сказаного вище треба зробити осьтакі висновки для практичної валютарної політики:

1) Золото мусить бути підставою здорового грошевого уладження. Це уладження може і мусить користуватися також повновартними кредитовими грішми (банкнотами), одначе за передумови, що право вимінности триматиме банкноти на ви-

соті вартости золотої монети, а свобідне биття (карбування) золотих грошей триматиме їх на висоті світової ціни золота.

2) Передумовою утримання золотої валюти є господарська активність держави, що виявляється у зрівноваженому платничому білянсі та бездефіцитовому і ненадмірному бюджеті.

3) Валюти позбавлені золотого підкладу (паперові валюти) можуть осягнути певний рівень стабілізації тільки тоді, коли при загальних передумовах стабілізації (наведених під 2.), сума грошевого обігу буде триматися релятивної незмінчивости і на цій основі будуть стабілізовані ціни на внутрішньому ринку.

4) Валюти позбавлені золотого підкладу мусять — більшими чи меншими жертвами — цей підклад назад привернути і з паперових валют стати валютами золотими.

5) Валюти стабілізовані лиш на основі т. зв. золотого парітету мусять завести дефінітивне грошеве уладження, тобто, вимінність банкнотів за золоті монети та свобідне биття (карбування) золотих монет.

Потребуємо стабілізованої валюти.

Недостаток вишколення у валютарних питаннях є причиною того, що в устних дискусіях на валютарні теми можна почути найріжнородніщі погляди про те, що собою уявляє нинішне валютарне безладдя у світі, чим воно зачінчиться і які будуть шляхи направи заломаних валют. Зокрема дуже ріжнородні є погляди на стабілізаційну безпеку польської валюти, та на те, чи наше економічне життя є заінтересоване в стабільности польської валюти чи в її заломанні. Врешті, як треба забезпечувати наш економічний доробок, особливо грошеві капітали, перед руйнуючими наслідками, які несе зі собою заломана валюта.

Треба з найбільшим натиском зазначити, що істнування безладдя серед передових валют світа або евент. поширення цього безладдя на інші валюти — безперечно поглиблює економічну крізу, бо до хорого господарства долучується ще хора валюта, яка на короткий час — мов інєкція — викликає оживлення господарського руху, одначе в решті решт розстроює це господарство ще більше. Рухлива валюта руйнує кредит, а шкоди, що їх має національне господарство з причини рухливої валюти, розхитують цілий господарський устрій, викликають в ньому неоправдані маєткові пересунення, бо збогачують довжників, а позбавляють вірителів частини їх майна, та нівечать грошевий капітал нагромаджений поколіннями. При заломаній валюті виробництво працює серед горячкового оживлення, бо ціни загально підносяться, а купна сила гроша маліє. Вслід за тим йде масова утеча від обезціненого гроша, а збільшені закупи хвилево оживлюють виробництво і торгівлю. Одначе це діється не довго, бо ціни підносяться сильніще й скорше від заробітної платні фізичних і умових працівників, що тягне

за собою зменшення закупочної сили працюючих верств, а це відбивається на виробництві і торгівлі.

Ділання попсованої і спадаючої валюти в національному господарстві можна порівняти з діланням горячки в людському орґанізмі. Зразу появляється неприродне оживлення орґанізму, а щойно після закінчення горячкового стану появляється повне ослаблення і вичерпання орґанізму.

Певно, що деяка частина громадянства все буде заінтересована в тому, щоби валюта захиталася і обезцінилася, бо чекає звідси для себе ріжних користей, тай дійсно їх находить. Але національне господарство, як цілість, мусить вимагати, щоби валюта — мірило господарських вартостей — захована не нарушена, бо стабілізованої валюти потребують усі здорові чинники національного господарства, як доброго калькуляційного підкладу у виробництві і виміні.

Щож торкається польської валюти, то її стабільність є найвідраднійщою признакою польського господарства. Серед ріжних клопотів національного господарства Польщі, принаймenше валюта заховує свою здатність доброго мірила господ. вартостей і охоронює це господарство від ще більших трудносщів, які виринулиби на випадок захитання і обезцінення валюти.

Недоцінювання добродійства стабілізованої валюти може виходити тільки від людей, які в господарському хаосі не можуть нічого втратити, навпаки, сподіваються від цего хаосу особистих користей. Одначе цього хаосу, який повставби в наслідок заломання польської валюти бояться всі конструктивні чинники національного господарства і тому в їх життєвому інтересі лежить стабізація польської валюти.

Надія, що загальна звишка цін, яка прийшлаби — як наслідок заломання валюти — піднеслаби українське хліборобство, є побудована на звичайній помилці. Звишка цін прийшлаби рівночасно й рівнобіжно на хліборобські продукти і на вироби промислу, отже нема ніякої підстави твердити, що звишка цін зблизилаби до себе ці нові ножиці, які є найтяжчим місцем сучасної кризи. У нас ще досить часто можна стрінути недоцінювання факту стабілізації польської валюти, а навіть подекуди висловлюються думки, що заломання польської валюти не пошкодилоби нашим господарським інтересам. Такі думки треба уважати найбільшою помилкою не тільки з погляду валютарної теорії, але передовсім з погляду інтересу українського господарства. Це треба повторювати передусім тим нашим практичним економістам, що вичікують на заломання польської валюти, сподіваючись від цього заламання якогось хісна для нашого господарства. В дійсности — це заломання принеслоби тільки дальше помноження і степенування господарських нещасть, яких ми собі в ніякому разі не бажаємо.

Врешті, в державах, де заломилися валюти можна заввa-

жити початки надходячого порядку у валютарних справах. Закинення войовничого наміру масового закупу золота в Европі (невжеж паперовими грішми можна викупити золото?), успокоювання девізового курсу, підготовлювання валютарних законів, монополізація золота державою в цілях стабілізації валюти — все це вказує на те, що час великих хитань курсів вже мабуть минув і що починається підготовчі заходи до стабілізації. Очевидно, що дальші стадії валютарних експеріментів виключені ще не є і навіть можуть прийти заломання декотрих інших валют, які дотепер трималися, бо валюту можна держати тільки активним національним господарством, а потребам стабілізації валюти мусять бути підпорядковані передовсім державний бюджет і загранична торгівля. Не можна заперечити, що є держави, які мають великі трудноші при обнижуванні бюджетових видатків, хоч це є безумовна конечність, коли йде про збереження валюти.

Але на щастя щораз частійше можна чути авторитетні голоси, що валюту треба зберегти непорушною і рішучо відкидати всякі думки про валютарні експеріменти, бо стан національного господарства є такий, що експеріментів не витримає. Чинники, що є відповідальні за польську валюту, скрізь заявляють, що є рішені роботи все можливе, щоби не захитати господарських і фінансових передумов стабілізації польської валюти.

Забезпечування грошевих капіталів.

Пізно й недоцільно вже нині говорити про те, чому так сталося, що загальним забезпеченням грошевих капіталів стала у нас валюта далекої, заморської держави, а чому цим забезпеченням не став польський валютарний закон, що дає змогу забезпечувати грошеві капітали злотими в золоті. Нема сумніву, що колиб провідники наших кредитових установ були зробили польський валютарний закон предметом дбайливих студій і розважувань, зараз після того, як він в р. 1927 появився, то напевно зовсім інакше булиби уложилися валютарні відносини у нас і не булиби ми мали тих валютарних клопотів, які маємо сьогодні.

Зате саме тепер найвідповідніша пора говорити про забезпечування грошевих капіталів в злотих в золоті, бо це забезпечення треба уважати в даних валютарних і правних обставинах за найдоцільніще. Коли забезпечення в обіговій польській валюті видається комунебудь недостаточним чи непевним — то остається ще одиноке забезпечення в злотих в золоті. Валютарний закон виразно піддає таку можливість, та точно означує спосіб перерахування валюти злотих в золоті. Це є безперечно найбільше удогіднення, яке валютарний закон міг господарському життю зробити, даючи йому оперття на золоту валюту на той випадок,

колиби курс обігової валюти відірвався від курсу золотої валюти.

Текст згаданого валютарного закона у двох найважніщих статтях є такий:

Стаття 15.: „Всякі зобовязання, не виключаючи векслів і цінних паперів, можна висловлювати, а претенсії, які відси заістнували, можна вимагати в злотих в золоті, при чому треба стосувати статтю 16 цього розпорядку".

Стаття 16.: „Вірительність, яка звучить на злоті в золоті є платна в рівновартости $^{900}/_{5332}$ ґрама чистого золота за злотого в золоті.

„До часу, коли Банк Польський почне виміну банкнотів за золото, цю рівновартість буде рахуватися згідно з вартістю золота, яку оголошує міністр скарбу в „Моніторі Польськім", на основі цін чистого золота на біржі в Ню-Йорку і пересічного курсу доляра у формі виплати на Ню-Йорк на біржі у Варшаві". „Можна також зробити застереження, щоби вірительність, яка звучить на злоті в золоті була платна ефективно польськими золотими монетами".

Текст цього закона є зовсім ясний і до него не можна ані нічого додати ані від нього нічого відняти. Але тому, що з декотрих сторін чується заміти, що спосіб перерахування золотої валюти на основі 16 статті є досить невиразний — то треба зробити в цій справі декілька завважень: Перечислювання є потрібне тільки до часу, коли Банк Польський зачне переводити виміну своїх банкнотів за золоті монети, бо щойно тоді буде можна ефективними монетами платити. До того часу ціну золота буде устійнювати світовий ринок на золото, яким є Ню-Йорк, а то — розуміється — в америк. валюті. Що ця валюта тепер заломилася чи колись знова заломиться — то це в нічому не міняє справи оцінювання золота, бо ціна на золото в заломаній валюті буде вища і ця вища сума обезціненої валюті буде підставою перечислення на польську обігову валюту. В результаті забезпечення в злотих в золоті нічого не тратить на якихнебудь заломаннях американської чи польської обігової валюти. П і д с т а в о ю п е р е ч и с л е н н я є з о л о т о і йде тільки про к і л ь к і с т ь золота, на яку звучить валюта „злотий в золоті", а ця кількість є в законі точно подана.

Це є такі елементарні речі і такі ясні для кожного, хто обізнаний з технікою міжнароднього плачення, що робиться досить ніяково, коли їх треба виясняти.

Забезпечення, що його дає польський валютарний закон грошевим капіталам, треба уважати максимальним досягненням в области правної безпеки у валютарних справах.

У звязку зі справою забезпечування капіталів не можна поминути т. зв. т е з п р о в а л ю т о в у п о л і т и к у, які ухвалила для себе українська кредитова кооперація, на зїзді дня 14. жовтня 1933 р.

Основною хибою цих тез є те, що вони спирають вкладкову і позичкову діяльність укр. кредитової кооперації аж на чотири валюті: польських злотих, американських долярах, злотих з золоті і долярах в золоті. Очевидно, що чимбільше валют — то тимбільше валютарного хаосу, бо тимбільша трудність находити в практиці рівновагу між принятими і уміщеними валютами, коли ще в додатку одна з них є в стані повного заломання і значного обезцінення.

Долярову валюту треба взагалі викинути з практичного вжитку у нас, бо ця валюта перестала бути здатною зберігати грошеві капітали, просто тому, що вона рухлива. Автори тез мабуть вірили, що заломана валюта є всетаки ще „здорова" валюта, навіть тоді, коли втратить половину своєї колишньої вартости. Можна бути ріжного погляду на будуччину америк. валюти, залежно від цього, як хто знає валютарні справи, але одно всежтаки є певне, що заломана й рухлива валюта не має конечної кваліфікації для ролі зберігача грошевого капіталу.

Дальшою хибою згаданих валютарних тез уважаю виїмковість забезпечування грошевих капіталів в злотому в золоті. Цей спосіб забезпечення повинен бути правилом, а не виїмком, при чому в самих тезах нема визначено, коли цю виїмковість слід стосувати. Аж дивно, що заломаний, обезцінений і рухливий амер. доляр остається для авторів тез безсумнівним забезпеченням, а золота польська валюта в опертю на валютарний закон, передбачується тільки як виїмкове забезпечення грошевих капіталів.

Врешті хибою треба уважати уведення амер. валюти золотих долярів. Ця валюта може мати практичне значіння тільки на дуже короткий час, бо Америка стоїть на передодні зміни своєї валютарної системи і свою валюту стабілізує в той спосіб, що обнизить містоту залота в долярі. Таким чином переведена конверзія валюти мусить викликати конечність перераховувати всі зобовязання і претенсії, які повстали на основі старого монетарного числа і саме тому є практично недоцільним уводити доляр в золоті для забезпечування грошевих капіталів.

Ілярій Ольховий.

Просимо П. Т. Передплатників відновити передплату за „Кооперативну Республику" на 1934 р., а пп. Післяплатників теж вирівнати залеглости.

Адміністрація.

З НАУКОВОГО ЖИТТЯ ЗА КОРДОНОМ

Економіка на українськім правничім зїзді.

На укр. Правничім Зїзді, що відбувся 4—7 жовтня 1933 р. в Празі поважне місце зайняли доклади українських економістів. Навіть сама президія зїзду була так зорганізована, що поруч з парвничою підсекцією існувала й економічна; її головою був проф. О. К. Мицюк.

І в деяких правничих докладах виразно виступила економіка, як от в докладі проф. О. Ейхельмана: „Нові шляхи укр. державного права", а особливо-ж у проф. С. Дністрянського, про що вже говорить сама назва його докладу — „Проблеми господарського права в модерній добі".

Але власне економіці присвячений був третій день зїзду. Першим до полудня прочитаний був доклад з історії укр. соціяльно-економічних доктрин, а саме, доклад проф. О. Мицюка — „Вплив укр. соц.-економ. ідей на великоруські". Докладчик вказав на самім початку, що вплив російської соц.-економ. думки на українську якось однобоко видвигається, як само собою зрозумілу для підлеглої укр. народности річ, але забувають, а може й не знають про відворотний вплив — української думки на російську. Про нього для доби 19 стол. й реферував проф. О. Мицюк у своїй доповіді. Початок минулого століття проходив під домінуючим впливом на Московщину вихованців славнозісної Київо-Могилянської Академії, котрі й свої економічні знання, набуті в Англії, передавали Москві і видали перші книжки з економіки сільського господарства, теоретичного і практичного характеру. Окремо стоять дві постаті 30—40 рр. в Харківщині, а то: Каразін — видатний і впливовий новатор і винахідник, та Стремоухов — що дав, між іншим, у своїм маєтку приклад закінченого типу кріпацького соціялізму. Сорокові роки XIX в. заступлені ідеольоґією кирило-методіїців з їх христіянським соціялізмом і опертям суспільного ладу на громаді. В кінці 50-х рр. виступило укр. хлопоманство, яке дало на укр. ґрунті своєманітне народництво і тактику підготовки, якою простували трохи пізніше на рос. ґрунті „підготовителі" — лавристи. В р. р. 70—90 на укр. ниві видвигнувся перший на цілу тодішню Росію марксист, проф. М. Зібер, а з другого боку виразно зазначилася „школа громадівства", репрезентована її основником, М. Драгомановим і найбільш талановитим з його сучасників і співробітників, С. Подолінським. Особливо впливовою постаттю на загально - російську суспільно - господарську ідеологію був безперечно геніяльний мислитель, учений і публіцист М. Драгоманов; до його слова прислухалися, признаючись в тім, чи ховаючись, всі напрямки: і анархісти, і монархісти, і революціонери, і ліберали, і земці і міністри...

В 80—90-х рр. видвигнулися з укр. рядів дві постаті, що впливали на російську думку: постать статистика-економіста

Ф. Щербини, який, поза тим, що дав методологію земської статистики, вславився особливо своїми знаменитими селянськими бюджетами; другою впливовою постаттю був економіст М. Ів. Туган-Барановський, котрий, крім інших заслуг, звернув на новий шлях досліди господарської конюнктури і перший вказав закономірну циклічність хитань господарського кругобігу, в яких певне місце належить крізам... Докладчик закінчив вказівкою, що наших вчених не раз у нас експропріювала Московщина, як своїх...

По докладі ухвалено резолюцію: „Зїзд визнає істотний вплив соціяльної і господарської думки на московську та звертає увагу вчених на бажаність досліду і всіх інших сторін того впливу".

Другим з черги заслухано доклад про сучасний господарський побут укр. верховинського села. На підставі анкетної програми проф. О. Мицюка перевів інж. Г. Гордієнко обслідування на місці і дав доклад на тему „Суспільно-господарський побут верховинського села" (Вишнього Студеного), характерний для відносин по обох боках кордону. Між рисами сучасного безрадісного стану і побуту проглядають останки побуту давно-минулих віків, в яких допитливий вчений, примінюючи регресивну чи ретроскопічну методу або — по термінольоґії проф. Мицюка — „відворотньої інтерпеляції", може проглянути в глибоку старовину на такі сторони народнього життя, що їх ніякі документи — тоді писані гол. чином королями про магнатів і вищу шляхту — ніколи не фіксували. Підчас дискусії виявилося, що в цей спосіб вже систематично обслідувано в межах сучасної Підкарп. Руси біля десяти сіл, чим добуто великої цінности сирий матеріял. З приводу докладу ухвалена резолюція: „Зїзд вітає анкетні обслідування українського села, що ведуться з рамени Укр. Університету при катедрі політичної економії".

Третім був реферат проф. С. Бородаєвського про „Межі залежности кооперації". Докладчик обстоював тези:

1) Залежність кооперації від ріжних чинників має свої межі, поза якими кооперація тратить свій кооперативний характер;

2) Призначення члена управи або ради кооперативи (урядом чи ін. чинниками) з наданням йому парва вета, призначення спеціяльного комісара для кооперації, яко зарядчика кооперації; надання ревізорові, який стоїть поза кооперативою, права усувати після свого осуду органи управління без суду; п р и з н а ч е н н я членів керуючих орґанів кооперативи замість їх о б р а н н я загальними зборами, рівно як і вибори відкритим голосуванням — все це мусить бути віднесене до фактів, що ставлять кооперацію поза межи допустимої залежности;

3) Залежність кооперації від головних коопер. комітетів (кооперативних рад), більшість яких складається не з представників кооперації і на які накладається багато чисто законодав-

чих функцій, ставить теж кооперативи поза межи допустимої залежности;

4) Залежність кооператив від політичних партій чи професійних організацій в справах внутрішньої господарки,—особливо, що торкається продажних цін і відсотків від вкладів і позичок та розділу прибутків — є цілком недопустима.

По полудні, 6. жовтня, прийшов цикль докладів з аграрної економії і політики. Він розпочався докладом проф. О. Мицюка про „Публично-правові впливи на інститут земельної власности". Докладчик, розглядаючи власність взагалі, а зокрема земельну, яко історичну категорію, що не завжди існувала, а відколи й зявилася, то не все виступала з одним змістом, та, показавши мінливість змісту приватної власности на землю від середньовіччя і аж до світової війни, застановляється на тому потоптанню за світової війни засади „святости" приватної власности і свободи конкуренції, якого вони від часу проголошення ніколи ще в такім розмірі не зазнавали. Мирні, повоєнні часи приносять нечуваняу ще в історії переміну в аграрнім ладі Европи, коли місце поміщицького землеволодіння заняло селянське, що означало поширення нового земельного права. Те нове право відріжнялося від римського та від поміщицьких прав далеко йдучими обмеженнями.

Законодавець переводить реформу з метою розвязання соціяльних і господарських проблєм та не хоче допустити, щоби та ціль була ударемнена. Звідси виступають насамперед обмеження в розпоряджуванні землею, тоб-то обмеженням свободи земельного обороту. Поруч з тим обмежується й свобода виужитковування землі: законодавець забороняє переміну одержаних ґрунтів в низчеякісні, заміну інтенсивніших систем господарювання екстенсивними... За невиконання деяких приписів нове землеволодіння роблять умовним. В деяких впадках виступає співвласництво держави і хлібороба.

Загалом спостерігаємо, що нова західньо-европейська селянська власність на землю підлягає реґульованню так що до права розпорядження нею, як і щодо використовування. При тому помічається тенеднція до ставлення вимог доцільної експлоатації землі. На сході, при кожнім черговім відступі большевизму від дальше сягаючих плянів, привертається до землі право державця і захист того права в умовах націоналізації незалежно від власної експлоатації, що дає кінець-кінцем безтермінове, спадкове володіння вийнятою з товарового обороту землею. Так в післявоєнній Европі на заоході вийшли від абсолютної земельної власности, а на сході від повного скасування її, й прийшли чи приходять до обмеженої й умовної quasi - власности, що рішуче й запанувала на цілому фронті, виказуючи рівень дозрілости, що його осягнула пересічна психіка сільських мас...

По докладі ухвалено резолюцію: „Зїзд погоджується з тим

публично-правним напрямком законодавства, який поставлено в основу нових аграрних законів Західньої Европи“.

Черговим докладом був доклад доц. В. Доманицького на тему: „Нові засади аґрарного законодавства“. Хід думок докладчика був ось такий: Протягом XIX і XX ст. намічаються в практичному житті заходи для обмеження права приватної власности одиниць на користь суспільства і сусідів. Створюються й системи державних заходів, що мають на меті реґулювати економічні відносини в царині сільського господарства, цеб - то системи т. зв. аґрарної політики. Реальним їх виявом є системи сіл.-господ. законодавства. Одні й другі носять на собі вплив державних інтересів з одного боку та інтересів пануючих верств, що стоять у влади, — з другого. Теперішній розвиток науки дозволяє одначе створити вже й такі системи, які-б в найвищій мірі сприяли максимальному розвиткові продукційних сил в сільському господарстві країни та зросту добробуту широких кругів людности, цеб-то одночасно й соціяльно справедливі. Великі утруднення при цій праці робить необхідність примирити вимоги сіл.-господарського поступу з вимогами національної традиції, звичаю і національної правосвідомости.

Яко попередні етапи цієї праці, необхідно проаналізувати статику й динаміку сільського господарства, намітити проґнозу і встановити діяґнозу, тоб-то встановити організаційно-виробничі мінімуми масового господарства і їх значіння в убуваючому порядку. На українських землях в першому мінімумі є відсутність сприятливих для української нації сільсько-господарських законів та розпоряджень. В другому мінімумі — фактор: „фахові знання й вміння населення“. Тому автор кладе в основу свого проекту земельної реформи якраз сільсько-господарську освіту. В третьому мінімумі є капітал. Головною засадою аґрарного законодавства мусить бути стремління скупчити в одних руках всі необхідні фактори с.-госп. виробництва: землю, капітал й фізичну та духову, організаційно-технічну працю. Земля і сіл.-господ. капітали мусять належати тому, хто має відповідні знання та уміння.

Розглянувши сучасне аґрарне законодавство, докладчик приходить до висновку, що в багатьох повоєнних державах воно пішло задалеко в напрямку втручання в приватне господарство і що це не лише не помогло усунути аґрарне перенаселення й аґрарну кризу, а навпаки цій справі пошкодило. Сучасна держава має можливість досягти потрібних змін і реформ в аґрарних відносинах з поміччу величезного засобу тонких, делікатних, майже непомітних для господаря заходів, стимулюючого чи убуваючого характеру. Нема потреби звертатися до неделікатних заходів прямої реґуляції, які звязують і стримують господарську ініціятиву та самодіяльність господаря. Тому, відкидаючи всякі інші обмеження, докладчик спинився лише на вивласненні земель, ліквідаційних нормах, максимумі та міні-

мумі посідання. Докладчик стоїть за вивласнення надвишок над ліквідаційною нормою.

Вивласнення скрізь крім СССР. відбулося за викуп. В інтересах повоєнних держав вигідніше булоб досягнути двосторонньої згоди з колишніми землевласниками з виплатою їм викупу довготерміновими державними облігаціями чи іншими державними цінними паперами. Доцільно булоб експропріювати без жадного викупу всі невжитки, — але й то як певного роду кари на господаря за його недбалість, після певного терміну вичікування, наприм. по 3-х літах з дня оголошення закону. Сконфісковані невжитки держава моглаб своїм коштом змеліорувати і розпродати абсольвентам фахових сільсько-господарських шкіл.

Ліквідаційні норми для умов України: — в розмірі верхньої межі концентрації землі (максимума посідання) з привілеями для осіб, які мають сільсько-господарську освіту. Для України потрібна реставрація трудової земельної приватної власности, обмеженої як у Латвії, максімум та мінімум посідання. Для безземельних та малоземельних — внутрішня кольонізація і прирізка земель, завше на праві обмеженої приватної власности і на основі заплачення викупу, розложеного на 50 літ. Максімум посідання для степу і пісків в півтора до 2-х разів вищий, як для інших земель. Корисно булоб примінити підвищення максімуму рівнобіжно зі зростом рівня сіль.-господ. освіти господаря, напр., для степу: без с.-г. освіти — 50 га, з нижчою с.-г. освітою — 100 га., з середньою с.-г. освітою — 200 га, з вищою — 400 га. Мімімум посідання в степу — 4 га, в лісостепу — 2 га. В разі переходу господарства до осіб з сільсько-господарською освітою дозволяється й дальше його роздріблення.

В царині розпорядження землею — примінення звичайних обмежень обовязуючого права. Бажано завести судову реґістрацію земельних актів, судові книги й земельний катастр. Можливо, що доцільно булоб ввести й інститут окремих земельних судів, де в колеґію малиб входити також землевласник, меліоратор і аґроном та представники населення.

Треба далі, допустити вільний риночний оборот землею, необхідно зорганізувати довготерміновий гіпотечний кредит — для чого є необхідний Державний Гіпотечний Банк. Йому держава малаб передавати для розпродажі змеліоровані та землевпоряджені частини держ. земельного фонду, з якого в першу чергу малиб бути задоволені особи з сіл.-господарською освітою (як в ЧСР.). Ці останні малиб зєднатися в „спілки абсольвентів“ при с.-г. школах і через ці спілки та їх союзи доставати скріплений кредит, як рівнож і збувати свої вироби. Малиб це бути вязані організації з участю в управі директора школи, дослідника і мандрівного аґронома.

Важним питанням є не так націоналізація земель, як націоналізація земельної ренти. Тому необхідно ввести низький для

малоземельних і високий для многоземельних прямий, диференційний земельний податок. Необхідним є інститут земельної громади з мінімум 15 членів дорослих хліборобів, із максимум — 300 членів громади; більші понад це число мають розділитися. Вибір форми землекористування (подвірна, відруб, хутір, виселки) — добровільний. Доцільніші є закони про боротьбу з бурянами, хворобами і шкідниками с. г. рослин. Щоб вони не були законами на папері, необхідний окремий інститут „польової аґрікультурної поліції“. В далекому майбутньому людство примушене буде до концесіонування с. г. продукції, с. т. ведення с. г. підприємства буде дозволятися лише людям з відповідною теоретичною й практичною підготівкою. Сьогодня балакати про це передчасно. Доцільне використовування землі власником треба викликати й реґулювати більше тонкими, ніж примуси закона, методами економічної політики, — в першу черту земельно-податковою системою, с.-г. кредитом, залізничотарифною системою, розбудовою с.-г. індустрії, митами, с.-г. освітою та с.-г. пропаґандою. Сюди пересунеться осередок ваги аґрарного питання. В сприятливе положення треба поставити інтенсивні галузі сільського господарства. В несприятливі — екстенсивні, напр., культуру збіжевих рослин, ектенсивні луки, сінокоси і пасовиська. Розробку тез с.-г. політики і аґрарного законодавства мали б вести с.-г. палати.

На кінець докладчик пропонує, щоб при Укр. Прав. Товаристві в Празі була створена стала комісія для розробки раціонального і сільсько-господарського кодексу України, що зїздом і ухвалено. (К. б.).

З КООПЕРАТИВНОГО СВІТУ

Жмут вражінь з кооперативної Болгарії.

Я кілька разів бував у Болгарії: перший раз, щоб студіювати болгарський кооперативний рух, другий і третій раз, щоб дати там виклад про кооперацію. З моїм колеґою Храневичом ми відвідали дванацять міст і сіл і всюди ми знайшли добре приняття. Перед викладами ми оглядали наперед місцеві кооперативи, а після викладу нас запрошувано на бенкети, де ми продовжували виміну своїх вражінь.

Я помітив тоді богато цікавих і ориґінальних рис в болгарському кооперативному русі та пізнав богато захоплених і переконаних кооператорів. Болгари дуже інтересуються новими суспільними течіями. Сама минувшина їм не вистарчає. Вони бажали собі, щоб я росповів їм в детайлях не тільки про успіхи кооперативних установ Західної Европи, але щоби мій відчит був викладом про кооперацію, як суспільну програму.

Людові кооперативні банки відограють в болгарському кооперативному русі головну ролю. Вони не перетворилися в капіталістичні банки подібно, як це сталося з кооперативними банками Західної Европи. Вони обслуговують не тільки міське населення, але також сільське, а особливо рільниче. Шеста часть цілого краєвого кредиту переходить через людові банки. Вони уділюють кредити також міським і сільським самоврядуванням. Місто Варна збудувало, наприклад, за кооперативні гроші купелеве заведення. Богато електричних стацій, водопроводів, викладових саль і читалень вибудовано людовими банками. Окрім того Союз людових банків під проводом д-ра Палазова перевів успішну боротьбу з цукровим капіталістичним картелем та прийшов в посідання рафінерії.

В малій, але приємній сільській місцевости Ловеч, що ціла подабає на садок, я відвідав сільсько-господарську кооперативу. Її голова д-р Недельчов, що закінчив свої студії в Швайцарії, показав мені ріжні секції товариства, льокалі до сушення овочів і полудневих солодощів, шовківницю для розведення шовкопрядки, культури табаку і ін. Відвідуючи це товариство, ми довідалися про факт, який є гідний того, щоб попасти в історію кооперації. В Ловечу є кравець, стошістьлітній старець. Він працює ще навіть без окулярів. І ця ще бадьора людина більшу частину свого зарібку віддала місцевій кооперативі, котрої вона є членом. Старушок уважає, що ці гроші, віддані кооперативі, богато більше добра принесуть для народу, ніж колиб вони попали були у які інші руки.

В тому самому місті, в Ловечу ми оглянули велику будівлю, вибудовану людовим банком, в котрій всі місцеві кооперативи мають свої бюра і салю для загальних зборів.

Після Ловечу ми відвідали ще іншу місцевість, де ми знайшли богато розгалужену кооперацію. Це було м. Враца. Провідна роля в її кооперативному житті належить людовому банкові, заснованому перед двацятьпятьма роками. В перших десятьох роках свого існування він перебув богато тяжких хвилин, але пізніще, по зміні статута і після приступлення в члени Союзу людових банків, починається доба його казкового розвитку. Пан Жордан Ґенов, якого тут називають дідом кооперації у Врацу, показав нам богато місцевих кооперативних товариств. Він богато і з успіхом працював в ділянці позашкільного, людового виховання. Тепер він є на емеритурі. Це він був основником всіх кооператив у Врацу. Він є так би мовити жиючою хронікою кооперативного руху в окрузі і наша розмова з ним не закінчиласяб звичайно ніколи. Першою кооперативою, яку показав нам п. Ґенов, було товариство „Вперед“, що є членом централі тієї самої назви в Софії. Великий запас товарів був розложений з великим смаком як в склепі, так і у виставовому вікні; все було в найкра-

щому порядку. Вплив споживчої кооперативи на господарське життя околиці і місточка є величезний, дякуючи її численним відділам в ріжних повітах. „Якби зайшов якийсь випадок в праці людового банку — сказав нам п. Ґенов — або кооперативного складу, то це викликалоб у Врацу справжню революцію“.

Три виробничі кооперативи, хоч вони мають ріжні завдання, основані на тих самих орґанізаційних засадах. Вони мають релятивно невеличку кількість членів, але, не зважаючи на це, вони являються цікавою спробою реалізації кооперативних принціпів в індустрії.

Кооперативна „Копріна“ відома тут знаменитими шовковими виробами, що їх продає в Софії. Фабрика приняла на технічного директора молодого француза, що відбув довші теоретичні і практичні студії у виробництві шовку в Ліоні.

Кооператива „Вохарка“ виробляє шнури і шпаґати.

Третя кооператива „Ґраніт“, що взяла собі назву, як символ сили, виробляє ріжного рода возів, починаючи від возів і кінчаючи елеґантними повозами.

Кооператива „Веслез“ має цілком відмінний характер. „Веслез“ — назва добре відомої в окрузі гори, положеної недалеко Врацу. цілу покриту виноградниками. „Веслез“ займається виробом і продажею вин. Вона перебула ряд тяжких моментів протягом сіл.-господарської кризи.

Підчас нашого перебування у Врацу п. Ґенов був цілий час нашим провідником і ми залишали це місто з якнайбільшим жалем.

В болгарській кооперації індивідуальности грають визначну ролю і я справді бачив на низах богато здібних і відданих справі кооператорів.

Другою визначною особою серед місцевих діячів є Марко Вачков, основник винярської кооперативи у свойому родинному місті Сукіндолі. Ми звязані з ним приятельством старої дати. Перед двацятьма роками він переклав на болгарську мову мою книжку про сільсько-господарську кооперацію, що мала свій вплив на болгарський кооперативний рух. Він показав нам забудовання винярської кооперативи, котра уживає наймодерніші праси, як рівнож примінює найновіші способи виробництва. Окрім вина кооператива виробляє безалькогольний виноградний сок. Підчас сільсько-господарської кризи число членів цієї кооперативи зменшилося і вона закінчила рік недобором. Але тепер умови для неї покращали. Треба мати на увазі, що в деяких округах є надпродукція вина, котре не знаходить збуту. Молоде покоління і нарід взагалі призвичаюється вже до пиття безалькогольних напоїв. Ця уміркованість так само як і веґетаріянство мають тут велику будуччину.

Іншою дуже важною місцевістю, яку я відвідав, була Плев-

на. В цьому історичному місті йде велика кооперативна робота. Зі всіх провінціональних болгарських міст Плевна є найважнішим кооперативним осередком. Саме перечислення кооператив виказує нам важність його кооперативної орґанізації. Це є: людовий банк, одна з найбільших і найстарших орґанізацій в Болгарії, Союз сіл.-господарських кооператив для закупу і збуту, винарська кооператива з наймодернішим устаткованням, споживча кооператива „Вперед“ та велике число виробничих кооператив. В останньому часі болгарський кооперативний рух може виказатися новим здобутком, основавши нову орґанізацію під назвою „Болгарський цукор“. Метою цієї орґанізації є заспокоєння взаїмних інтересів продуцентів і консументів*). — По довшій пропаґанді основникам цього товариства вдалося розділити його акції між людовими банками, самоврядованнями, сільсько-господарськими кооперативами та приватними особами. Протягом чотирьох літ зібрано в той спосіб 15 міліонів левів та приступлено до будови цукрової рафінерії в околиці Плевни. Ми оглянули також цю фабрику, що була тоді в повному ході праць.

Вечером того самого дня ми взяли участь у кооп. вічу в новозбудованій красній галі місцевого людового банку. На цьому вічу були присутні всі члени кооперативних орґанізацій міста Плевни. На слідуючий день в місцевому театрі я мав відчит і після цього покинув Плевну.

Відвідав я підчас цеїж подорожі ще одно маленьке місто південної Болгарії: Стару Заґору. Як всюди, й тут є людовий банк та споживча кооператива; крім того кооператива для виготовлення консерв зі солодощів та овочів, котра працює в тісному звязку з федерацією споживчих кооператив. Але не про ці кооперативи я зараз хочу говорити. Увагу відвідувачів Старої Заґори, міста з правильними і просторими вулицями, притягає звисаючий над містом горбок, весь покритий гарним лісом. Ще перед трицятьма роками ця гора була голим каменем без зелені і дерев. Заліснення її переведене було з ініціятиви епископа кооперативними методами. Всі громадяне міста зобовязалися протягом певного часу причинитися до спільного діла. Одні зносили землю, другі садили дерева, інші знова їх потім поливали й доглядали. Поневдовзі цей добровільний тягар огортав вже богатьох знеохоченям, але сам епископ весь час добрим прикладом підтримував невитривалих, а місцева адміністрація помагала йому, як тільки могла. Тепер ця гора вкрита чудовим ліском, а загорські громадяне богато користають з цього місця здорових прогульок. Всюди, проходжуючись стежками, чуєте

---

*) Перед нами новий факт успішного здійснення ідеї безпосередніх зносин між споживачем і продуцентом. — Ред.

роскішний запах цвітів, що їх заносить сюди вітер зі сусідніх горбків, а імя давно помершого епископа з вдячністю згадує і благословляє ціле населення Старої Заґори.

Не можу описувати мого побуту в усіх місцевостях, де я був з відчитами. Хочу згадати ще лише про одно імя з міста Лом, — останньої місцевости нашого побуту в Болгарії. Я знайшов тут інтеліґентне оточення дуже цікавих і милих людей, з котрих д-р Васільєв написав двацят літ тому біоґрафію першого французького кооператора Филипа Біше.

Ці освічені люде Болгарії не тягнуться і не хотять жити в столиці, як то є приміром у Франції. Завдяки власне тому, що на провінції є богато людей з високими, навіть закордонними студіями тут так богато є добрих кооператив. **В. Тотоміанц**

(Пер. **В. Л.**).

Нова кампанія за вище оподаткування кооператив. В Бельґії, Данії і ЧСР знова вибухнув спір над питанням про оподатковання коператив.

„Le Coopérateur Belge“ з дня 10. грудня помістив статтю Віктора Серві, сеніора бельґійської робітничої кооперації. Вин пише: „Передовсім хочемо на те указати, що приватні купці вимагають, щоби споживчі кооперативи були поставлені що до оподаткування у таке саме положення, як акційні спілки. Але вони забувають, що самі вони не платять таких податків. Не платять основательських такс від того капіталу, що його первісно вложили у свої підприємства, ані від того, що пізніше є в них у обороті, не несуть нотаріяльних оплат і т. д., а будучи самі собі адміністраторами, вони платять податки лише від власного доходу, не платять податків від рабатів і додатків, які дають своїм покупцям.

Коротко говорячи, приватні купці-детайлісти пропонують, щоби кооперативи підлягали таким податкам, від яких вони самі абсолютно вільні. Великих товарових домів, фабричних складів, трестів і картелів вони не бачуть — виступають тільки проти кооперативних установ створених робітництвом.

Числа говорять найкраще. Все і все на ново підносять круги купецтва заміт, що кооперація користується якимись - то податковими привілеями. В чехословацькім парляменті, при бюджетовій дебаті, забрав до щієї справи слово сам ґенеральний референт бюджету, пос. Ремеш, відкидаючи ці підозріння енерґійним способом. Він покликався на те, що прим. споживчі кооперативи, обєднані в Центральному Союзі Чсл. Кооператив при обороті 980 міліонів корон ч., заплатили титулом податків та інших оплат понад 8 міліонів корон. Кооперативи не мають ніяких вигод перед приватною торгівлею. В р. 1928 було в державі 160.765 приватних споживчих крамниць; пересічно на одну крамницю припадало зарібкового податку 29 корон ч. Зате на одну кооперативну крамницю припадало в тому році 36 корон зарібкового податку. Приватна споживча торгівля показала чистого зиску 1 міліярд 9 міліонів 628 тисяч кор., податок від того 6.1 міліонів, значить 0.61%. В тому ж часі споживчі кооперативи, при 13 міліонах надвишки заплатили 225.883 кч. доходового податку, себто 1.87%. З того видно без ніяких сумнівів, що кооперація не має ніяких податкових пільг, а навпаки, платить податки солідніше, як приватник.

Практичні Курси „Сільського Господаря“ в Янчині. Курс с. г. кооперації. — Від квітня с. р. вела філія „Сільського Господаря“ Перемишляни, з доручення Централі товариства практичні господарські курси в Янчині.

Завданням цих курсів є підготовити практичних, фахових робітників та провідників для господарської та економічної праці на селі. Від квітня до листопада відбувалося навчання у господарських ділянках, 5 - ий з ряду курс присвячено науці кооперації. Таким чином абсольвенти практичних курсів зможуть працювати фахово і на цьому полі господарського розвою нашого села.

Курс с. г. кооперації зачався 1. листопада і тривав до 15 грудня, себто 6 тижнів, згідно наміченому плянові познайомлено учасників в цьому розмірно короткому часі зі всіми найважнішими ділянками низової кооперації. В програмі були такі предмети:

1). Кооперація і народне господарство.

2). Розвій та форми кооперації західніх народів.

3). Розвій та форми української кооперації на Придніпрянщині і на зах. землях.

4). Кооперативне право у Польщі.

5). Кооп. діловодство .

6). Товарознавство.

7). Книговедення: а) споживчої б) кредитової та в) молочарської кооперативи.

8). Кооп. збут сіл. господарських продуктів.

9). Культурно - освітні завдання укр. кооперації.

10). Відношення кооп. орґанізацій до державних та суспільних устроїв і рухів.

Навчання на курсі було не лише теоретичне, але й практичне. Воно відбувалося так, що курсанти прослідили партіями діловодство та книговедення в місцевій кооперативі „Власна поміч“. Крім цього під кінець курсанти ґрупами перевели в кількох доокольчних кооперативах інвентуру та білянсове замкнення. Наука кооп. книговедення провадилась протягом цілого курсу. При цьому учасники мусіли самостійно розвязувати ріжні завдання, теми до яких подано з практики. З історії та ідеольоґії кооперації всі учасники випрацьовали реферати на 20 поданих тем.

Курс закінчено іспитом усним та писемним, який випав добре тому, що всі учасники, без виїмку працювали пильно і солідно. Наука нераз з бажання курсантів продовжувалася поза визначений для занять час.

Всіх учасників на цьому курсі було 25. В тому числі було 19 сталих, тих, що брали участь у всіх попередніх курсах та 6, що записалося лише на цей один курс.

Навчання переводили прелеґенти делеґовані: з Рев. Союзу — 5. з Центросоюзу — 1 та з Пов. Союзу Рогатин — 1.

Праця практичних курсів виявилася дуже корисною тим, що на них можна буде ріжрічно вишколювати більшу кількість людей для фахової господарської та кооперативної праці на селі — там, де її тепер найбільше потрібно. З цих курсів повинні в першій черзі користати ці молоді люде, що з яких небудь причин не могли продовжувати студій, або, покінчивши їх, не мають заняття.

Про речинець другої черги практичних курсів та про умови прийому проголошено в наших часописах (гл. ст. 80 „К. Р.“).

СЕРЕД КНИГ І ҐАЗЕТ

Українське земельне питання в французькій економічній літературі.

У викладах професора париського університету п. Тібаля, виданих заходом Високого Інституту Міжнародніх Наук у Парижі і Европейського Центру Дотації Карнеґі — (Institut de Hautes Etudes Internationales et Centre Europeén de la Dotation Carnegie Cours de Mr le Professeur Tibal (1928--29) між іншим в творі під заг. „La Rèforme agraire polonaise“ стр. 70—88 — знаходимо студію про аґрарну реформу в Польщі. Наводимо тільки ті місця, що відносяться до нас. Читаємо тут: „В тих округах (себто з українським і білоруським населенням), як впрочім буває це ще і в інших частинах середущої і східної Европи, аґрарне питання подвоюється расовим питанням. Український і білоруський селянин має перед собою польського великого поміщика, подібно, як в пруській Польщі, польський селянин мав до діла з німецьким великим поміщиком.

„У липні 1925 р. в часі соймової дебати над аґрарною реформою, опозиція виходила теж від національних меншин, себто української і білоруської. Вони домагалися, щоби в їх округах не оселювати ні польських військових, ані польських селян, але щоби розділити землю між українське чи білоруське місцеве населення. Домагання меншин піддержували комуністи*), що хотіли спровокувати політ. аґітацію. В соймі настала метушня, і українські і білоруські посли вийшли з парляменту на знак протесту, кажучи, що їм відбирають землю їхніх предків та заявляючи, що будуть теж поза Соймом як найрішучіше продовжувати акцію проти кольонізації і проти великої польської посілости“.

Другою книжкою, що торкається тогож питання, є праця: Arthur Wauters, Docteur en Sciences économiques, La Réforme agraire en Europe. — Maison Nationale d'édition L'Englatine S. C. стор. 296 in 8' Bruxelles 1928. — Автор подає загальний огляд аґрарних реформ, що появилися після війни майже у всіх краях Европи. Богато місця присвячує теж українському селянству, що живе під Польщею. На стор. 192-ій знаходимо ось такі його погляди: „Ми основно виказали вже в історичній частині нашої праці, що власність землі служила заєдно як зброя для підбиваючих націй, що хотіли засимілювати побіджені народи. Приклад Польщі є особливо цікавий. Польща була довше ніж одно століття занята німецькою, російською і австро-угорською імперіями. Ми бачили, як ті держави намагалися всякими способами вести політику русифікації і ґерманізації. Тому й аґрарні реформи в середущій Европі, мають часто дуже виразний національний характер. Воскресша на основі мирового трактату

*) З тактичних мотивів. — Ред.

Польща забажала собі теж заховати свою історичну одність. Як дивним є це, що Поляки, що стільки витерпіли переслідувань від Росіян і Німців, тепер невільничо наслідують їх, щоб недопустити до відпольщення краю. Так, землі наділювані там передовсім полякам, і всіма можливими способами хоче Польща задержати Українців з Галичини і Білорусів на північ від Припеті в стані заробітчан, унеможливлюючи їм доступ до власности".

Нарешті ще одна згадка про ту саму справу в Румунії належить мабуть румунському авторові: Valerin Bercaru, Docteur ès Sciences Economiques La Rèforme agraire en Roumanie — вид. Gambert стор. 94 in 8⁰ Paris 1928. — В цьому творі про аґрарну реформу в Румунії, на стор. 63 знаходимо дуже характеристичне місце, яке відзеркалює напрямні румунської аґрарної політики. В розділі п. з. „Буковина" читаємо: „Загальне число мешканців яким призначено землю виносить 36.800, в тому 22.383 Румунів, 9.218 Українців (в ориґіналі Ruthenes), 3.632 Німців, 865 Мадярів, 415 Поляків і 296 осіб ріжних національностей". Подав **Ю. Студинський.**

Форми майбутнього господарства. Це нині модна тема; її торкається майже кожний публіцист та практичний чи теоретичний економіст. Величезна господарська заверюха в цілому світі сама насовує думки про ломку старих і прихід нових чи по новому тільки виглядаючих орґанізаційних форм господарства.

В „Ґазеті Гандльовій" з дня 3. січня ц. р. забрав до цієї теми слово б. міністр рільництва Польщі д-р Л. Янта-Полчиньскі. Він розріжнює дві засадничі форми господарства — між якими сьогодня так само, як перед 150 роками вагається вісь майбутности: господарку „вільну" і „вязану". Вільна або лібералістична, господарка, це один з капітальних здобутків французької революції. Революція протиставилася дотеперішній „опіці" з боку держави, вимагаючи свободи совісти, науки, преси, релігії, господарки а надівсе — політичної волі. Ці здобутки найшли широку реалізацію щойно по третій революції, 1848 року, а носіями їх був довгий час „третій стан" — міщанства, буржуазії, капіталістів. Одначе разом з ліберальним капіталізмом, як його сопутник, народився й соціялізм, як виразник думок і бажань переважно „четвертого стану" — робітництва.

Не всі господарські явища, що припали на добу капіталізму, можна записувати на його добро, ані на його вину. І так величезні винаходи і рухливість білої раси в 19. столітті є не тільки наслідком вільної господарки, бо вже перед нею, за доби державного абсолютизму і господарського протекціонізму (меркантилізму), в Анґлії, Франції і Прусії були прояви великої господарської експанзії. Але й ті соціяльні конфлікти, що почали вибухати у промислових осередках Европи, не є виключною виною капіталістичної системи.

Під кінець 19. століття як соціялізм, так і капіталізм відступають від первісного гасла „свободи". Соціялізм, хоч сам зродився з опозиції до держави, починає висувати протекцію держави (етатизм), в тій очевидній надії, що при системі загального голосування і парляментаризму скоріше чи пізніше він заволодіє цею державою. Але й капіталізм не вдержався при засадах „вільної торгівлі". Він заступив вільну конку-

ренцію трестами і синдикатами. Заміти проти картелів не обмежуються до закиду вишрубовування цін. Дешевий експорт коштом внутрішнього консумента (демпінґ) бє ще більше у вічі.

Найбільшим противником картелів є звичайно хліборобство, бо воно — розпорошене — є найбільше виставлене на жир картелям і ножицям. Хлібороби свідомі того, що самі своїми силами не зможуть піднести цін своїх пордуктів до рівня промислових цін.

При такій ситуації в останніх роках знову держава починає виступати в ролі примусового реґулятора господарства. В ріжних країнах починається її вмішування в господарські справи гормадян, головно в ділянці хліборобства. Не кажучи про примусову господарку в Совітах — слід згадати про Італію, де держава посунулася так далеко, що доходить майже до становлення цін. Проект німецького міністра Даре вводить у практиці монополь торґівлі рільничими продуктами — через установлення мінімальних цін. Не треба вказувати на плян Рузвелта, щоби прийти до висновку, що формою близької будуччини є господарка сильно „контрольована" державою. У Франції обі палати погодилися на введення мінімальних цін для рільничих продуктів.

Не можна передбачити, чим те все скінчиться. В країнах, які імпортують пордукти хліборобства, опанування ринку є легше, як в державах, що їх експортують. Приміром в Югославії, країні експортуючій, пшеничний монополь що був заведений перед пару роками, „вилетів у воздух" у два тижні, залитий подачею зерна, якого не міг збути. Мимо того на Угорщині заризиковано прийом державою рільних продуктів на сплату рільничих зобовязань.

На думку автора — страх перед „етатизмом" чи „пляновим господарством" має оправданя тільки в тих країнах, де влада скочується невідкличнo в руки соціялізму. Але в найголовніших районах Европи цю небезпеку сьогодня опановано і відхилено. — Автор признає, що державі не легко приходиться опановувати організаційну частину підприємств, а ще тяжче є діло з торговельною сторінкою. Держава — це тяжка машина. Але мимо того всього автор думає, що завдання стоять перед державою великі і важкі, яких не в силі подужати індивідуальні змагання.

Д о х і д б р у т т о х л і б о р о б с т в а з а р і к 1932/33 у п а в в п о р і в н а н н і з 1930/31 р. н а 800 м і л і о н і в з л.; це означає спадок о 30% за 2 роки, хоч вже 1930/31 рік виказував на цілій лінії заломання хліборобської конюнктури. 800 міліонів зл. забракне не лише селові — забракне їх і містам і податковим касам. Дотеперішня форма урядової інтервенції в користь села, хоч на ту ціль призначено доволі великі суми — не буде в силі опанувати спаду цін, бо експортові ринки корчаться чимраз більше в наслідок повсюдних змагань до автаркії. Внутрішнє споживання устійнило вже свій максимальний рівень. І промисл також стане перед заборолом, бо внутрішний ринок буде корчитися чимраз більше, а заграничні митні барієри не пускатимуть його виробів у світ.

П р и т а к о м у с т а н і р і ч е й, н е с л і д з а м и к а т и о ч е й н а п о х и л у п л о щ и н у, п о я к і й м и к о т и м о с я.

Автор закінчує порадою, щоби не вижидати пасивно заряджень уряду, а активно з ним співпрацювати. Очевидно—це тільки так, щоби взагалі чимсь закінчити; бо по суті така порада ще не каже, що саме треба робити, і в якому напрямку ділати.

Треба більше критицизму.—„Держава йому визначує засівний плян, дає ойму точні вказівки й поучення, як має обробляти ріллю і як загалом господарити, щоби господарство принесло як найбільший дохід. Держава сама дбає про збут і перерібку селянських продуктів

ба, що більше, держава означує з гори, наперед на цілий рік ціни на господарські продукти". „В цей спосіб виконується воля провідника точки і своєчасно".

Про що йде мова в цьому уривкові з одної ґазетної статті? Всякий, хто це прочитає, не надумуючися скаже: ясна річ, — про большевицьку господарку. Деж, як не там — державу вивищено до ролі всезнаючого чинника, сторукого і стоголового титана, який все може?

Тимчасом так не є. Приведені вище в цитаті фрази відносяться до аґрарного законодавства гітлерівського уряду в Німеччині, а друкувалися вони не в „Нових Шляхах", ані не в якомусь „Сель-Робі", тільки в одному з орґанів національного табору.

Як би перед нами не було наочних кричучих доказів утопійности примусового реґулювання селянської господарки державою в СРСР, то можнаби й не звертати уваги на те, що автор повищої статті визнає цілу реформу додатнім явищем. Але так не є. Досвід вже двічі показав (за світової війни і за большевицької аґрарної політики), що державне, примусове реґулювання цілої хліборобської продукції і торгівлі веде до руїни цього господарства, з окрема через політику примусових цін. Совітське плянування засівів і зборів, з їх „заготовкою" (фактично реквізицією) є живим доказом, що таке величезне завдання не під силу державі, яка і без того має кольосальні адміністраційні турботи.

Тому треба бути обережнішим з апробатою нових цього роду спроб.

З ГОСПОДАРСЬКОГО ЖИТТЯ

Державний моноголь торгівлі молоком і яйцями в Німеччині. Лінія, на яку станула німецька влада в ділянці хліборобства, веде її послідовно до удержавлення. Після монополю на продаж товщів прийшов монополь торгівлі молоком і яйцями. В урядовім розпорядку говориться, що приватні підприємства вправді не будуть виключені від торгівлі цими продуктами, але держава застерігає право продажі передовсім собі; це відноситься теж до імпорту заграничних продуктів.

З Німеччини доходять дальші вісти про зріст цін; перед ведуть промислові круги, використовуючи політичну конюнктуру для скріплення своїх позицій. Можливо, що така сама звишкова тенденція стала появлятися і в ділянці торгівлі набілом і це викликало монополь в цій ділянці.

Мінімальна ціна пшениці у Франції. У Франції парлямент ухвалив закон, яким ґарантується хліборобам мінімальну ціну за пшеницю на сезон до нових жнив 1934 року. Згідно з цим законом, не вільно платити за пшеницю менше, як 115 франків за 10 кґ. Та ціна підноситься кожного місяця о дальших 1.50 франків, починаючи від 1. жовтня 1933. В ціні 115 фр. міститься вже й винагорода біржевим маклерам, комісійне і достава. Закон передбачає також строге реґулювання запасів і достав пшениці краєвого і заграничного походження як рівнож муки.

Франко - совітський торговельний договір. Дня 11. січня ц. р. підписано в Парижі торговельну умову Франції з Совітами. Обі держави зобовязуються допустити в означених межах торговельний обмін. Конкретно це значить, що Совіти замовили відразу у французьких фірмах ріжних машин, алюмінія і т. д. на кругло 250 міліонів франків. Платити будуть векслями з дуже довгими речинцями (до 22 місяців). Для Франції ця умова дуже вигідна, бо досі, без умови, вона довозила з

СРСР товарів на 400 міліонів фр. а вивозила туди всього на 60 мі-. Так зручно маневрується економічно, коли хочеться мати політичний ефект.

Стан довгів польської держави. Бюджетова комісія польського сойму провірювала стан довгів польської держави. Загальне зіставлення зводиться до таких сум: заграничне задовження державного скарбу 3,57 міліярда золотих, внутрішнє задовження 0.627 міліярда зол.; разом 4,19 міліярдів зл.

Крім того, є ґарантії, які скарб уділив державним банкам і підприємствам, самоврядним установам і т. д.

На спаді доляра скарб зискав 939,7 міліонів зол., а на спаді фунта 66,4 міліонів зол., разом кругло 1 міліярд золотих.

Видає: Ревізійний Союз Українських Кооператив.

За редакцію відповідає: Д-р Карло Коберський.

З друкарні Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові, вул. Чарнецького 26.